অধ্যায় ১৫ ঃ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰ

অধ্যায় গাঁথনি

১৫.১ উদ্দেশ্য
১৫.২ পৰিচয়
১৫.৩ ভাৰতত সংসদীয় চৰকাৰৰ পৃষ্ঠভূমি
১৫.৪ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সাংবিধানিক আধাৰ আৰু নিৰ্বাচনী ইতিহাস
১৫.৫ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সক্ৰিয় কাৰ্যকলাপঃ প্ৰত্যাহ্বান আৰু ভৱিষ্যত
১৫.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১৫.৭ অধিক জানিবলৈ
১৫.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
১৫.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- ভাৰতত সংসদীয় চৰকাৰৰ পৃষ্ঠভূমি ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সাংবিধানিক আধাৰ আলোচনা কৰিব পাৰিব
- ভাৰতত ১৯৫১-৫২ চনৰ পৰা অনুষ্ঠিত হোৱা সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ ইতিহাস ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- ভাৰতত সংসদীয় ব্যৱস্থাৰ ফলপ্ৰসূ কাৰ্য সম্পাদনত অন্তৰায়ৰ সৃষ্টি কৰা কাৰকবোৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সফলতাত অৰিহণা যোগোৱা দুটা কাৰকসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

১৫.২ পৰিচয়

ভাৰতৰ সংবিধানে কেন্দ্ৰ আৰু ৰাজ্য উভয়তে সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰৰ সুবিধা আগবঢ়াইছে। ভাৰতত দুই প্ৰকাৰৰ কাৰ্যপালিকা আছে- নামমাত্ৰ অথবা খিতাপধাৰী কাৰ্যপালিকা আৰু প্ৰকৃত কাৰ্যপালিকা । কেন্দ্ৰ আৰু ৰাজ্য উভয় স্তৰতে এই দুই প্ৰকাৰৰ কাৰ্যপালিকা থাকে। কেন্দ্ৰীয় পৰ্যায়ত ৰাষ্ট্ৰৰ সকলো কাৰ্যনিৰ্বাহক ক্ষমতা ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰপতিৰ হাতত ন্যস্ত থাকে যদিও ৰাষ্ট্ৰপতি প্ৰকৃতাৰ্থত এগৰাকী নামমাত্ৰ অথবা খিতাপধাৰী কাৰ্যবাহীহে। দেশৰ প্ৰকৃত কাৰ্যবাহী কৰ্তৃপক্ষ হ'ল প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ নেতৃত্বাধীন কেন্দ্ৰীয় মন্ত্ৰী পৰিষদ। পৰিষদে ৰাষ্ট্ৰৰ সকলো কাৰ্যবাহী

ক্ষমতাৰ অনুশীলন কৰে। একেদৰে, ৰাজ্যিক পৰ্যায়ত ৰাজ্যপাল হ'ল নামমাত্ৰ মুৰব্বী আৰু মুখ্যমন্ত্ৰীৰ নেতৃত্বত ৰাজ্যিক মন্ত্ৰী পৰিষদ হ'ল প্ৰকৃত কাৰ্যবাহী। ভাৰতৰ কেন্দ্ৰীয় আৰু ৰাজ্য চৰকাৰবোৰ সংসদ নাইবা ৰাজ্যিক বিধানসভাৰ নিৰ্বাচনত সংখ্যাগৰিষ্ঠতা লাভ কৰা দলটোৰ নাইবা একাধিক মিত্ৰদলৰ সদস্যৰে গঠন হয়। কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰ সংসদৰ নিম্ন সদনৰ প্ৰতি আৰু ৰাজ্য চৰকাৰ ৰাজ্যিক বিধান পৰিষদৰ প্ৰতি দায়ৱদ্ধ হৈ শাসন চলাই থাকে। বিধান পৰিষদৰ বিশ্বাস আৰু আস্থা বৰ্তি থকা পৰ্যন্ত চৰকাৰে ক্ষমতা নিজৰ হাতত ৰাখিব পাৰে। এই দিশৰ পৰা চাবলৈ গ'লে ভাৰতৰ কাৰ্যপালিকা আৰু বিধান পৰিষদৰ মাজত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক থাকে। ই চৰকাৰৰ সংসদীয় ৰূপটোৰ এক বৈশিষ্ট্য। আমাৰ ভাৰতৰ সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰখনৰ আৰ্হি বহুলাংশে বৃটিছ চৰকাৰৰ পৰা লোৱা হৈছে যদিও সংবিধান প্ৰণেতাসকলে এশ শতাংশই বৃটিছ আৰ্হিৰ অনুকৰণ কৰা নাই। ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক অৱস্থা আৰু ঐতিহাসিক পৰম্পৰাৰ সৈতে খাপ খোৱাকৈ ইয়াত কিছু সংশোধন ঘটোৱা হৈছে।

১৫.৩ ভাৰতত সংসদীয় চৰকাৰৰ পৃষ্ঠভূমি

ভাৰতত আধুনিক সংসদীয় অনুষ্ঠানৰ বীজ ৰোপণ কৰোঁতা হ'ল বৃটিছ সকল। ভাৰতৰ প্ৰশাসনিক কাম-কাজ সুচাৰুৰূপে চলাই নিবলৈ বৃটিছ সংসদে সময়ে সময়ে গৃহীত কৰা বিভিন্ন আইনে কেনেদৰে দেশখনক সংসদীয় শাসনৰ উপাদানবোৰৰ সৈতে পৰিচয় কৰাই দিছিল তাৰ দুটামান গুৰুত্বপূৰ্ণ উদাহৰণ তলত পৰীক্ষা কৰি চোৱা হ'ল।

- **১৮৩৩ চনৰ চার্টাৰ (চনদ) আইন**

  ১৮৩৩ চনৰ চার্টাৰ (চনদ) আইনখনৰ জৰিয়তে প্ৰথমবাৰৰ বাবে পৰিষদৰ গভর্ণৰ জেনেৰেলসকলৰ কাৰ্যবাহী কাম-কাজৰ তালিকাৰ পৰা বিধায়িনী কাৰ্যকলাপসমূহ (legislative functions) আঁতৰ কৰা হৈছিল।

- **১৮৫৮ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইন**

  ১৮৫৮ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনৰ অধীনত ভাৰত শাসনৰ ক্ষমতা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ পৰা বৃটিছ ৰাজমুকুট নাইবা চৰকাৰৰ হাতলৈ হস্তান্তৰ কৰা হৈছিল। বোৰ্ড অৱ কণ্ট্ৰোল আৰু কোৰ্ট অৱ ডাইৰেক্টৰ্চ নামৰ প্ৰশাসনীয় কৰ্তৃপক্ষ দুটাৰ বিলোপ ঘটাই কৰ্তৃপক্ষ দুটাৰ সকলোবোৰ ক্ষমতা ভাৰতৰ বাবে নিযুক্ত বিদেশ মন্ত্ৰী আৰু ভাৰত পৰিষদৰ হাতত ন্যস্ত কৰা হৈছিল। ভাৰত পৰিষদ (India Council) ত ১৫ গৰাকী সদস্য আছিল।

- **১৮৬১ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইন**

  ১৮৬১ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইনে বিধান পৰিষদৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ ঘটাইছিল। কাৰ্যবাহী পৰিষদৰ কাম-কাজ সম্পৰ্কীয় নীতি- নিয়ম আৰু নিৰ্দেশাৱলী প্ৰস্তুত কৰাৰ ক্ষমতা গভর্ণৰ জেনেৰেলক অৰ্পন কৰা হৈছিল। এই ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰি ল'ৰ্ড কেনিঙে ভাৰতীয় চৰকাৰত প'ৰ্টফ'লিও (portfolio) ব্যৱস্থা প্ৰৱৰ্তন কৰিছল। এনেদৰে বিশেষ দপ্তৰ ভগাই দিয়াৰ

নিয়মটোৰ দ্বাৰা ভাৰতত কেবিনেট ব্যৱস্থাৰে শাসন চলোৱাৰ প্ৰথা আৰম্ভ কৰা হৈছিল।

- **১৮৯২ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইন**

  ১৮৯২ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইনে ভাৰতত বিধান পৰিষদবোৰৰ আকাৰ বৃদ্ধি কৰিছিল। ইয়াৰ দ্বাৰা আটাইবোৰ কেন্দ্ৰীয় আৰু প্ৰাদেশিক বিধান পৰিষদত অতিৰিক্ত সদস্য অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছিল। এই আইনখনে পোন প্ৰথমবাৰৰ বাবে নিৰ্বাচন ব্যৱস্থাৰ পাতনি মেলিছিল বুলি কোৱা হয়। বিধান পৰিষদৰ অতিৰিক্ত (অনানুষ্ঠানিক) সদস্যসকলক পৰোক্ষভাৱে নিৰ্বাচিত কৰা হৈছিল। বিশ্ববিদ্যালয়, জিলা পৰ্যায়ৰ বোৰ্ড, পৌৰ নিগম, জমিদাৰ আৰু চেম্বাৰচ্ অৰ কমাৰ্চক প্ৰদান কৰা ক্ষমতা অনুসৰি তেওঁলোকে প্ৰাদেশিক পৰিষদবোৰৰ বাবে অতিৰিক্ত সদস্যৰ নামৰ তালিকা একোখন প্ৰেৰণ কৰিছিল আৰু সেই তালিকাৰ পৰা সদস্য বাছনি কৰা হৈছিল। আইনখনৰ জৰিয়তে বিধান পৰিষদবোৰক পূৰ্বতকৈ অধিক কাম-কাজ সম্পাদনৰ ভাৰ অৰ্পন কৰা হৈছিল। বিধান পৰিষদৰ সদস্যসকলক বাজেট তথা ৰাহুৰা স্বাৰ্থজড়িত বিষয়ত কাৰ্যবাহী পৰিষদৰ সদস্যক প্ৰশ্ন সোধাৰ অধিকাৰ দিয়া হৈছিল। এনেকৈয়ে ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাত প্ৰতিনিধিত্বৰ নীতি প্ৰচলিত হৈছিল। ১৮৯২ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইনখনক ভাৰতত সংসদীয় ব্যৱস্থাৰ সূচনাকাৰী বুলি অভিহিত কৰা হয়।

- **১৯০৯ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইন (ম'র্লে-মিণ্ট' সংস্কাৰ)**

  ১৯০৯ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইন (ম'র্লে-মিণ্ট' সংস্কাৰ) খনে কেন্দ্ৰীয় (সাম্ৰাজ্যিক) বিধান পৰিষদ আৰু প্ৰাদেশিক বিধান পৰিষদ উভয়ৰে শক্তি বৃদ্ধি কৰিছিল।

- **১৯১৯ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইন**

  ১৯১৯ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনৰ অধীনত কেন্দ্ৰীয় বিধান পৰিষদ ভাৰতীয় সদস্যৰ সংখ্যা এক ৰ পৰা তিনি জনলৈ বৃদ্ধি কৰা হৈছিল। একেখন আইনেই কেন্দ্ৰীয় বিধান পৰিষদখনক দ্বি-সভাযুক্ত কৰিছিল। সাম্ৰাজ্যিক পৰিষদৰ সলনি আইনখনে কেন্দ্ৰীয়ভাৱে কাউন্সিল অৱ ষ্টেটচ্ (উচ্চ সদন) আৰু চেণ্ট্ৰেল লেজিছলেটিভ এচেম্ব্লি (নিম্ন সদন) নামৰ দুখন গঠন কৰিছিল। কেন্দ্ৰীয় বিধান সভা (নিম্ন সদন)ৰ অধিকাংশ সদস্যক নিৰ্বাচিত আৰু কেইজনমানক মনোনীত কৰা হৈছিল। সামগ্ৰিকভাৱে কেন্দ্ৰীয় বিধান পৰিষদক সমগ্ৰ বৃটিছ শাসিত ভাৰতৰ প্ৰশাসনীয় কাম-কাজ চলাই নিয়াৰ ক্ষমতা দিয়া হৈছিল। ১৯১৯ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনে দেশত দুই ধৰণৰ প্ৰজা (subject) ৰ তালিকা প্ৰস্তুত কৰিছিল- কেন্দ্ৰীয় আৰু প্ৰাদেশিক প্ৰজা। প্ৰাদেশিক প্ৰজাসকলক আকৌ দুটা অংশত ভগোৱা হৈছিল- সংৰক্ষিত বিষয় (Reserved Subjects) আৰু স্থানান্তৰিত বিষয় (Transferred Subjects)। এই ব্যৱস্থাটোক দ্বৈত প্ৰশাসন ব্যৱস্থা (System of Dyarchy) বোলা হৈছিল। ব্যৱস্থাটোৰ জৰিয়তে দুটা স্বতন্ত্ৰ কৰ্তৃপক্ষই শাসন চলাইছিল। স্থানান্তৰিত বিষয়ৰ প্ৰশাসনৰ দায়িত্বত আছিল গভৰ্ণৰ আৰু মন্ত্ৰী পৰিষদ। মন্ত্ৰীসকলক নিৰ্বাচন প্ৰক্ৰিয়াৰে নিযুক্তি দিয়া হৈছিল আৰু তেওঁলোক প্ৰাদেশিক বিধান পৰিষদৰ প্ৰতি দায়ৱদ্ধ আছিল।

- **১৯৩৫ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইন**

১৯৩৫ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনে প্ৰাদেশিক স্তৰত দ্বৈত প্ৰশাসন ব্যৱস্থাৰ ওৰ পেলাই কেন্দ্ৰীয় স্তৰত ইয়াৰ পাতনি মেলিছিল। কেন্দ্ৰীয় স্তৰতো বিষয়সমূহ দুটা ভাগত ভগাই লোৱা হৈছিল- সংৰক্ষিত আৰু স্থানান্তৰিত বিষয়। স্থানান্তৰিত বিষয়সমূহকক গভৰ্ণৰ জেনেৰেল আৰু মন্ত্ৰী পৰিষদে শাসন কৰিছিল। সংসদীয় বিধান পৰিষদ (Federal Legislature) ৰ নিৰ্বাচিত সদস্যসকলৰ মাজৰ পৰা বাছনি কৰা সদস্যেৰে মন্ত্ৰীপৰিষদখন গঠন কৰা হৈছিল। আইনখনে কেন্দ্ৰীয় স্তৰত দ্বি-সভাযুক্ত বিধান পৰিষদ গঠনৰ পথ প্ৰশস্ত কৰিছিল। উচ্চ সদনখনক কাউন্সিল অৱ ষ্টেটচ্ আৰু নিম্ন সদসখনক ফেডাৰেল এচেম্বলি বুলি কোৱা হৈছিল।

প্ৰদেশবোৰক প্ৰাদেশিক স্ব-নিয়ন্ত্ৰণৰ অধিকাৰ দিয়া হৈছিল। কালক্ৰমত প্ৰদেশবোৰত পূৰ্ণ পৰ্যায়ৰ দায়ৱদ্ধ চৰকাৰ গঠন কৰা হৈছিল। প্ৰদেশবোৰৰ কাৰ্যবাহী ক্ষমতা গভৰ্ণৰৰ হাতত ন্যস্ত আছিল। গভৰ্ণৰে নিজে বাছনি কৰা মন্ত্ৰী পৰিষদে তেওঁক কাম-কাজ চলোৱাত সহায় কৰিছিল তথা প্ৰয়োজনীয় দিহা-পৰামৰ্শ দিছিল। মন্ত্ৰীসকলক প্ৰাদেশিক বিধান সভাৰ সদস্যসকলৰ মাজৰ পৰা বাছনি কৰা হৈছিল। আইনখনৰ অধীনত ১১ খন প্ৰদেশত বিধান সভা গঠন কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। ইয়াৰে ৬ খনত দ্বি-সদনযুক্ত বিধানসভাৰ ব্যৱস্থা ৰখা হৈছিল। মন্ত্ৰীসকল বিধান সভাৰ প্ৰতি দায়ৱদ্ধ আছিল। এই শাসন ব্যৱস্থাত সামূহিক দায়বদ্ধতাৰ নীতিটোৰ পোষকতা কৰা হৈছিল।

পৰৱৰ্তী সময়ত কেন্দ্ৰীয় আৰু প্ৰাদেশিক দুয়ো ধৰণৰ বিধান পৰিষদৰে সদস্য সংখ্যা বৃদ্ধি কৰা হৈছিল।

আইনখনে ভোট দিয়াৰ অধিকাৰ লাভৰ ক্ষেত্ৰত থকা অৰ্হতা শিথিল কৰিছিল। ফলত ভোট দিওঁতাৰ সংখ্যা বৃদ্ধি পাইছিল। প্ৰাদেশিক বিধান সভাৰ বাবে মুঠ জনসংখ্যাৰ ১০ শতাংশই ভোট দিয়াৰ অধিকাৰ লাভ কৰিছিল।

ওপৰৰ আলোচনাৰ পৰা আমি গম পালোঁ যে ভাৰতত সংসদীয় চৰকাৰ ব্যৱস্থা প্ৰচলনৰ প্ৰাৰম্ভিক সংৰচনাটো বিকশাই তোলাত দেশখনত প্ৰশাসনিক কাম-কাজ চলাই নিবলৈ প্ৰাক্-স্বাধীনতা যুগত বৃটিছ সংসদে গৃহিত কৰা বিভিন্ন আইনে প্ৰভূত অৱদান আগবঢ়াই থৈ গৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ কোনখন আইনে প্ৰথমবাৰৰ বাবে বিধানপৰিষদৰ গভৰ্নৰ জেনেৰেলৰ কাৰ্যবাহী কাম-কাজৰ তালিকাৰ পৰা বিধায়িনী কাৰ্যকলাপসমূহ আঁতৰ কৰিছিল?

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ ভাৰতত কেবিনেট ব্যৱস্থাৰ সূচনা হোৱাত সহায় কৰা পোৰ্টফ'লিও ব্যৱস্থাটো কোনে ভাৰত চৰকাৰত সংলগ্ন কৰিছিল ?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ কোনখন আইনে ভাৰতত সংসদীয় ব্যৱস্থাৰ আৰম্ভণি কৰিছিল ?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ কোনখন আইনে কেন্দ্ৰত উচ্চ সদন (কাউন্সিল অৱ ষ্টেট্চ) আৰু নিম্ন সদন (চেণ্ট্ৰেল লেজিছলেটিভ এচেম্ব্লি) থকা দ্বি-সভাযুক্ত বিধান পৰিষদ গঠন ব্যৱস্থাৰ পাতনি মেলিছিল ?

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ ১৯৩৫ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনৰ অধীনত কেন্দ্ৰত থকা দুই ধৰণৰ বিষয়ৰ নাম লিখক।

.....

.....

১৫.৪ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সাংবিধানিক আধাৰ আৰু নিৰ্বাচনী ইতিহাস

- **ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সাংবিধানিক আধাৰ**

ভাৰতৰ সংবিধানৰ প্ৰস্তাৱনাত ভাৰতক এখন গণতান্ত্ৰিক গণৰাজ্য বুলি কোৱা হৈছে। সংবিধানৰ অধীনত ভাৰতক এখন গণতান্ত্ৰিক গণৰাজ্য বুলি কোৱা হৈছে। সংবিধানৰ অধীনত ভাৰতক এক গণতান্ত্ৰিক ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ দায়ৱদ্ধ ৰাষ্ট্ৰ বুলিও কোৱা হৈছে। এই লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ বাছি লোৱা ব্যৱস্থাটো হ'ল দেশত সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰ গঠন কৰা । অৰ্থাৎ, সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ নীতি হ'ল ভাৰতীয় সংবিধানৰ এটা মৌলিক বৈশিষ্ট্য। ভাৰতীয় সংসদৰ নিম্ন সদন লোকসভা হ'ল এক জনসাধাৰণৰ দ্বাৰা নিৰ্বাচিত সদস্যৰ সদন। দেশৰ নাগৰিকে লোকসভাৰ প্ৰতিনিধিসকলক প্ৰত্যক্ষ নিৰ্বাচনৰ জৰিয়তে বাছনি কৰে। নাগৰিকে প্ৰত্যক্ষভাৱে নিৰ্বাচিত কৰা প্ৰতিনিধিসকলৰ মাজৰে একাংশৰ দ্বাৰা চৰকাৰ গঠন কৰা হয়। চৰকাৰ গঠন কৰা ৰাজনৈতিক দলটোৱে নাইবা একাধিক দলৰ মিত্ৰজোঁটে নিৰ্বাচনত সংসদৰ অধিকাংশ আসন জয় কৰে।

প্ৰাক্-স্বাধীনতা যুগৰ ভোট-দানৰ অধিকাৰ সীমিত আছিল। স্বাধীনতাৰ পাচত ভাৰতৰ সংবিধানে জাতি, শ্ৰেণী, বৰ্ণ, ধৰ্ম নাইবা লিংগ নিৰ্বিশেষে প্ৰাপ্তবয়স্ক অৱস্থাৰ সকলো নাগৰিককে সাৰ্বজনীনভাৱে ভোট দিয়াৰ অধিকাৰ প্ৰদান কৰিলে। অৰ্থাৎ, স্বৰাজোত্তৰ কালত

ভাৰতৰ সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ ভেটিটো যথেষ্ট বহল হৈ পৰিল। চৰকাৰ সদায় জনপ্ৰিয়তাৰ আধাৰত নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিৰে গঠিত সংসদৰ নিম্ন সদন লোকসভাৰ প্ৰতি দায়ৱদ্ধ হৈ ৰ'ল। লোকসভাৰ অধিকাংশ সদস্যৰ সমৰ্থন আৰু আস্থাৰ গৰাকী হৈ থকা পৰ্যন্ত চৰকাৰ এখন বৰ্তি থাকিব পাৰে। সেয়েহে ১৯৫২ চনত পতা প্ৰথমটো সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰে পৰা আজিলৈ ভাৰতৰ নিৰ্বাচনকেন্দ্ৰিক ধাৰা, লোকসভা আৰু চৰকাৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়া আদিৰ পৰীক্ষামূলক অধ্যয়ন কৰাতো অতি প্ৰয়োজনীয়।

- **১৯৫১-৫২ চনৰ পৰা অনুষ্ঠিত হোৱা ভাৰতৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ ইতিহাস**

ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা হোৱাৰ পাচত প্ৰতি পাঁচ বছৰৰ মূৰে মূৰে নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত কৰা হৈ আহিছে। ভাৰতৰ প্ৰতিগৰাকী ১৮ বছৰীয়া নাইবা তাতোধিক বয়সৰ নাগৰিকেই ভোট দিয়াৰ অধিকাৰ লাভ কৰে। তেওঁলোকে ভোট দানৰ জৰিয়তে সংসদৰ নিম্ন সদন লোকসভাৰ প্ৰতিনিধিসকলক নিৰ্বাচিত কৰে। প্ৰতিগৰাকী প্ৰাপ্তবয়স্ক নাগৰিকৰে এটা ভোট দিয়াৰ অধিকাৰ আছে। প্ৰতিনিধি নিৰ্বাচন কৰাৰ বাবে ভাৰতক কেইটামান নিৰ্দিষ্ট লোকসভা সমষ্টিত ভগাই লোৱা হৈছে। দেশত বৰ্তমান ৫৪৩ টা লোকসভা সমষ্টি আছে। প্ৰতিটো সমষ্টিৰ পৰা এগৰাকীকৈ প্ৰতিনিধি নিৰ্বাচিত হৈ লোকসভালৈ যায়। কোনো এক নিৰ্দিষ্ট সমষ্টিত অন্য প্ৰাৰ্থীসকলক চেৰ পেলাই সৰ্বাধিক ভোট লাভ কৰা প্ৰাৰ্থীগৰাকীয়ে সমষ্টিটোৰ প্ৰতিনিধিৰূপে লোকসভাত আসন লাভ কৰে। ভাৰতৰ প্ৰথম সাধাৰণ লোকসভা নিৰ্বাচন ১৯৫১- ৫২ চনত অনুষ্ঠিত হৈছিল। ১৯৫২, ১৯৫৭ আৰু ১৯৬২ চনত ভাৰতৰ প্ৰথম লোকসভা তিনিখন গঠিত হৈছিল। প্ৰতি পাঁচ বছৰৰ মূৰে মূৰে সাধাৰণ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈছিল। কিন্তু ১৯৬৭ চনৰ নিৰ্বাচিত লোকসভাখন পাঁচ বছৰীয়া ম্যাদ উকলি নাযাওঁতেই ১৪ মাহৰ পাচত ভংগ কৰি দিয়া হৈছিল। তাৰ পাচত ১৯৭১চনতহে পঞ্চম লোকসভা নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈছিল। নিয়ম অনুসৰি ১৯৭৬ চনত ইয়াৰ ম্যাদ উকলিব লাগিছিল যদিও পুনৰ দুবছৰলৈ এই লোকসভাৰ সময়সীমা বৃদ্ধি কৰা হৈছিল। কিন্তু সেই সময়ৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী ইন্দিৰা গান্ধীয়ে এই দুবছৰীয়া অতিৰিক্ত সময় শেষ হোৱাৰ আগতেই ১৯৭৭ চনৰ জানুৱাৰী মাহত লোকসভাখন ভংগ কৰিছিল। ইয়াৰ পাচত ১৯৭৭ চনৰ মাৰ্চ মাহত ষষ্ঠ লোকসভা নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈছিল। এই নিৰ্বাচনৰ পাচত দেশত প্ৰথমখন অ-কংগ্ৰেছী চৰকাৰ গঠন কৰা হৈছিল। বিভিন্ন দলে মিত্ৰতা স্থাপন কৰি কেন্দ্ৰত জনতা দলৰ চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। কিন্তু ষষ্ঠ লোকসভাও কাৰ্যকাল শেষ হোৱাৰ আগতেই ভংগ কৰি দিয়া হৈছিল। ১৯৮০ চনত ভাৰতত সপ্তম লোকসভা নিৰ্বাচন পতা হৈছিল। তাৰ পাচত ১৯৮৪ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত অষ্টম লোকসভা নিৰ্বাচন পতা হৈছিল। এই লোকসভাও কাৰ্যকাল শেষ হোৱাৰ আগতেই ভংগ কৰি দিয়া হৈছিল আৰু ১৯৮৯ চনৰ নৱেম্বৰ ডিচেম্বৰ মাহত নৱম লোকসভা নিৰ্বাচন পতা হৈছিল। নৱম লোকসবাৰ কাৰ্যকাল চলি থকা সময়তে ডেঢ় বছৰৰ ভিতৰত বিভিন্ন দলৰ সমৰ্থনত দুখন সংখ্যালঘু চৰকাৰ গঠিত হৈছিল। একেদৰে, ১৯৯১ চনৰ জুন

মাহত অনুষ্ঠিত দশম লোকসভা নিৰ্বাচনৰ পাচতো এখন সংখ্যালঘূ দলৰ চৰকাৰ গঠিত হৈছিল। ১৯৯৬ চনৰ লোকসভা নিৰ্বাচনৰ পাচত ভাৰতত এখন ওলমা সংসদৰ সৃষ্টি হৈছিল। ইয়াৰ ফলত দেশত অনবৰতে অস্থিৰ হৈ থকা মিত্ৰজোঁট চৰকাৰ গঠন কৰিবলগীয়া হৈছিল। এই সময়ছোৱাত এবছৰৰ ভিতৰতে দেশত তিনিবাৰকৈ প্ৰধানমন্ত্ৰী সলনি হৈছিল। এনে ৰাজনৈতিক অস্থিৰতাৰ বাবে বহুতো সমালোচকে দেশখনৰ সংসদীয় ব্যৱস্থাটোৰ কাৰ্য সম্পাদন পদ্ধতিৰ ফলপ্ৰসূতা সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল। একাংশই দেশৰ পৰা সংসদীয় ব্যৱস্থা উঠাই দি ৰাষ্ট্ৰপতি ব্যৱস্থাৰ চৰকাৰ স্থাপনৰ সপক্ষে যুক্তি দৰ্শাইছিল। ১৯৯৯ চনত ভাৰতীয় জনতা পাটিৰ নেতৃত্বত ৰাষ্ট্ৰীয় গণতান্ত্ৰিক মৰ্চা (NDA) ৰ চৰকাৰ ক্ষমতালৈ আহিছিল। নিৰ্ধাৰিত কাৰ্যকাল শেষ কৰা এইখন আছিল দেশৰ প্ৰথম মিত্ৰদলৰ চৰকাৰ। ২০০৪ চনৰ লোকসভা নিৰ্বাচনৰ পাচত সংযুক্ত প্ৰগতিশীল মৰ্চা (UPA) ৰ চৰকাৰে ক্ষমতা দখল কৰিছিল। ২০০৯ চনৰ নিৰ্বাচনৰ পাচতো UPA পুনৰবাৰ চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। ষষ্ঠদশ লোকসভা নিৰ্বাচন ২০১৪ চনত অনুষ্ঠিত হৈছিল। এইবাৰ ভাৰতীয় জনতা পাৰ্টিয়ে নিৰংকুশ সংখ্যাগৰিষ্ঠতা লাভ কৰিছিল। কেন্দ্ৰত পুনৰবাৰ নৰেন্দ্ৰ মোডীৰ নেতৃত্বত NDA ই চৰকাৰ গঠন কৰিছিল।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ ভাৰতৰ সপ্তম লোকসভা নিৰ্বাচন কোন চনত অনুষ্ঠিত হৈছিল?

.....

প্ৰশ্ন নং ৭ ঃ ভাৰতৰ ষষ্ঠদশ লোকসভা নিৰ্বাচন কোন চনত অনুষ্ঠিত হৈছিল?

.....

১৫.৫ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সক্ৰিয় কাৰ্যকলাপঃ প্ৰত্যাহ্বান আৰু ভৱিষ্যত

- **ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ প্ৰত্যাহ্বানসমূহ**

  ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ ফলপ্ৰসূ কাৰ্যসম্পাদন ব্যৱস্থাটোক কিছুমান কাৰকে প্ৰত্যহ্বান জনাই আহিছে।

  - **ভোট বেংক ৰাজনীতি ঃ** ভাৰত এখন বৈচিত্ৰ্যময় দেশ। ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত বিভিন্ন জাতি, জনজাতি, সম্প্ৰদায়ৰ লোকে বাস কৰে। দেশখন বিভিন্ন জাতি, বৰ্ণ, ধৰ্ম আৰু ভাষিক সম্প্ৰদায়ৰ লোকৰ বাসভূমি। এই লোকসকল বিভিন্ন নিৰ্বাচনী সমষ্টিৰ বাসিন্দা। সংসদ আৰু বিধানসভাৰ নিৰ্বাচনৰ সময়ত ৰাজনৈতিক দলবোৰে সমষ্টিৰ বাসিন্দাসকলক

জাতি, শ্ৰেণী, ধৰ্ম আৰু ভাষিক গোটত সংগঠিত কৰি সন্তুষ্ট কৰাৰ প্ৰচেষ্টা চলায়। এইবোৰ হ'ল সংকীৰ্ণ ৰাজনৈতিক লাভালাভ আহৰণৰ চেষ্টা। এনেধৰণৰ ৰাজনৈতিক সংগঠিতকৰণে প্ৰায়েই এটা গোটক অন্য এটা গোটৰ বাবে ভাবুকিস্বৰূপ কৰি তোলে। ইয়াৰ পৰিণতিত মানুহৰ মাজৰ একতা দুৰ্বল হৈ পৰে আৰু গণতান্ত্ৰিক প্ৰমূল্যবোৰ বিপদাপন্ন হয়।

- **সামূহিক দায়িত্বশীল মনোভাৱৰ অভাৱ ঃ** সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ এটা প্ৰধান উপাদান হ'ল সামূহিক দায়িত্বৰ নীতি। এই নীতিটো ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাত মানি চলা নহয়। ভাৰতত নীতি ৰূপায়ণ পৰ্যায়ত বহুতো গুৰুতৰ বিফলতা ঘটাৰ নজিৰ আছে। কিন্তু এনে বিফলতাৰ বাবে সমগ্ৰ কেবিনেটে পদত্যাগ কৰাৰ সলনি মাত্ৰ এগৰাকী মন্ত্ৰীকহে পদত্যাগ কৰিবলৈ বাধ্য কৰোৱা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে, ১৯৬২ চনৰ ভাৰত-চীন যুদ্ধখনৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। এই যুদ্ধত ভাৰতীয় পক্ষ গুৰুতৰ বিপৰ্যয়ৰ সন্মুখীন হৈছিল। কিন্তু ইয়াৰ দায়িত্ব মূৰ পাতি লৈ সমগ্ৰ কেবিনেটখনে পদত্যাগ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে মাত্ৰ তদানীন্তন প্ৰতিৰক্ষা মন্ত্ৰী ভি. কে. কৃষ্ণ মেননহে পদত্যাগ কৰিছিল। এনেদৰে মাত্ৰ এগৰাকী মন্ত্ৰীক সমস্ত বিফলতাৰ বাবে জগৰীয়া কৰাৰ ঘটনা আৰু বহুতো ওলাব। সামগ্ৰিকভাৱে এখন কেবিনেটে সামূহিক বিফলতাৰ দায়িত্ব মূৰ পাতি ল'বলৈ অস্বীকাৰ কৰা দেখা যায়। এই অনুশীলনটোৱে প্ৰকৃতাৰ্থত কেবিনেটক সামূহিক দায়িত্ব পালনৰ নীতিটোৰ পৰা বিচ্যুত কৰি ৰাখিছে।
- **সংসদীয় বিধি-বিধানৰ উলংঘাঃ** আজিকালি প্ৰায়েই সংসদ আৰু ৰাজ্যিক বিধান সভাত নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিসকলক সংসদীয় বিধি-বিধান আৰু সংসদৰ পৰম্পৰা ভংগ কৰা দেখা যায়। বহুতো নিৰ্বাচিত সদস্যই সংসদ আৰু বিধানসভাৰ মজিয়াত আন্দোলন তথা প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰাৰ স্থল হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰে। বহুতো প্ৰতিনিধিক প্ৰায়েই চিঞৰ-বাখৰ কৰা আৰু নিয়ম ভংগ কৰি সদনৰ মাজ-মজিয়ালৈ উঠি গৈ অ-সংসদীয় আচৰণ কৰি থকা অৱস্থাত দেখিবলৈ পোৱা যায়। মাৰ্জিত আৰু ইতিবাচক বিতৰ্ক তথা আলাপ-আলোচনাত ভাগ লোৱাৰ পৰিৱৰ্তে নিজৰ প্ৰতিবাদ সাব্যস্ত কৰিবলৈ নিৰ্বাচিত জনপ্ৰতিনিধিসকলে এনে আচৰণ প্ৰদৰ্শন কৰে। এনেধৰণৰ অসংযত আচৰণে সদনৰ কাম-কাজত ব্যাঘাত জন্মায়। বিধান পৰিষদৰ কাম-কাজ আগবঢ়াই নিয়াৰ সলনি স্থবিৰ কৰি তোলাৰ ফলত দেশৰ প্ৰগতিও ৰৈ যায়। সেয়েহে, দেশৰ নিৰ্বাচিত জনপ্ৰতিনিধিসকল বিধায়িনী অনুষ্ঠানবোৰৰ মৰ্যাদা সম্পৰ্কে সচেতন হোৱাটো অতি আৱশ্যকীয় কথা। দেশৰ সংসদীয় কাৰ্যব্যৱস্থাবোৰ সুচাৰুৰূপে আগবঢ়াই নিবলৈ তেওঁলোকে নিজকে এনে আচৰণ কৰাৰ পৰা বিৰত ৰাখিবই লাগিব।
- **প্ৰভাৱশালী বিৰোধী পক্ষ এটাৰ অভাৱঃ** গণতন্ত্ৰক বৰ্তাই ৰাখিবলৈ দেশত একোটা সুস্থ আৰু ইতিবাচক মনোভাৱাপন্ন বিৰোধী দলৰ অস্তিত্ব থাকিব লাগে। বিৰোধী দলে চৰকাৰৰ যিকোনো ধৰণৰ স্বেচ্ছাচাৰী প্ৰৱণতা নিয়ন্ত্ৰণাধীন কৰি ৰাখে। যদি চৰকাৰে কোনো

গুৰুতৰ ধৰণৰ বিফলতা দেখুৱায় তেন্তে বিৰোধী পক্ষ সেই চৰকাৰখনৰ বিকল্প হিচাপে নিজকে প্ৰক্ষেপ কৰিব পৰাকৈ সবল হ'ব লাগে। কিন্তু বিৰোধী-পক্ষটোও বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দলেৰে গঠিত হোৱা বাবে তেওঁলোকৰ বিভিন্ন আদৰ্শ থাকে। সেয়েহে বিৰোধী পক্ষটোও প্ৰায়েই বিভিন্ন বিষয়ক লৈ বিভাজিত হৈ থাকে। ফলত তেওঁলোকে প্ৰয়োজনৰ সময়ত চৰকাৰে প্ৰয়োগ কৰা স্বেচ্ছাচাৰী ক্ষমতা ফলপ্ৰসূভাৱে নিয়ন্ত্ৰণ কৰাত ব্যৰ্থ হয়।

- **অধ্যাদেশ প্ৰস্তুত কৰিব পৰা ক্ষমতা সঘন প্ৰয়োগ ঃ** প্ৰায়েই দেখা যায় যে কাৰ্যবাহীসকলে যথেষ্ট সঘনাই অধ্যাদেশ প্ৰস্তুত কৰা ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰে। ভাৰতীয় সংবিধানৰ প্ৰণেতাসকলে সংসদৰ অধিৱেশন নবহা সময়ত প্ৰয়োজনীয় আইন প্ৰস্তুত কৰিব পৰাকৈ কেৱল ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰপতিৰ হাততহে অধ্যাদেশ জাৰি কৰিব পৰা ক্ষমতা ন্যস্ত কৰিছিল। কিন্তু, ব্যৱহাৰিক পৰ্যবেক্ষণৰ পৰা গম পোৱা গৈছে যে প্ৰায়েই অধ্যাদেশবোৰ সংসদৰ অধিৱেশন আৰম্ভ হোৱাৰ প্ৰাক্ মূহুৰ্তত নাইবা অধিৱেশন চলি থকা সময়তেই জাৰি কৰা হয়। এটা উদাহৰণ লোৱা যাওক, ১৯৭৪ চনত চৰকাৰে আভ্যন্তৰীণ সুৰক্ষা তদাৰক আইন (MISA)ৰ অধীনত গ্ৰেপ্তাৰ কৰা ব্যক্তিৰ অধিকাৰ সাময়িকভাৱে বাতিল কৰি সংসদৰ অধিৱেশন চলি থকা সময়তে এখন অধ্যাদেশ জাৰি কৰিছিল। ইয়াৰ ফলত গ্ৰেপ্তাৰ কৰা লোকসকলে নিজৰ মৌলিক অধিকাৰ ৰক্ষাৰ বাবে আদালতৰ কাষ চাপিব নোৱাৰিছিল। চৰকাৰক এই কাৰ্যক লোকসভাৰ অধ্যক্ষই কঠোৰ ভাষাৰে সমালোচনা কৰিছিল। কিন্তু সমালোচনা সত্ত্বেও ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক দুয়োটা পৰ্যায়তে সংকীৰ্ণ ৰাজনৈতিক স্বাৰ্থ পূৰণৰ বাবে অধ্যাদেশ প্ৰস্তুত কৰাৰ ক্ষমতাটো কাৰ্যবাহীসকলে সঘনাই ব্যৱহাৰ কৰিয়েই আছে। এই কাৰ্যই সংসদীয় অনুষ্ঠানবোৰৰ কৰ্তৃত্বক উপেক্ষা কৰে।
- **সাময়িক ক্ষমতাৰ অধিকাৰীসকলে প্ৰণয়ন কৰা বিধি-বিধানৰ ওপৰত ফলপ্ৰসূ নিয়ন্ত্ৰণৰ অভাৱ ঃ** অন্য বহুতো গণতান্ত্ৰিক দেশৰ দৰে ভাৰততো সংসদ আৰু বিধান সভাবোৰে যিকোনো আইন নাইবা বিধিৰ এক বহল ৰূপৰেখাহে গৃহীত কৰে। এনে আইন নাইবা বিধিৰ সৈতে সংলগ্ন কৰিবলগীয়া প্ৰয়োজনীয় নীতি নিৰ্দেশনাবোৰ কাৰ্যবাহীসকলে যুগুত কৰে। কাৰ্যবাহীসকলে চূড়ান্ত ৰূপ দিয়া এই নীতি-নিৰ্দেশনাবোৰ সদায়েই সংসদ নাইবা বিধান সভাত দাখিল কৰা নহয়। ইয়াৰ ফলত প্ৰকৃত বিধায়িনী অনুষ্ঠানবোৰৰ স্থিতি দুৰ্বল হৈ পৰে আৰু কাৰ্যবাহীৰ ক্ষমতা বৃদ্ধি পায়।
- **দলত্যাগৰ সমস্যা ঃ** সংসদীয় পদ্ধতিৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা এটাৰ কাম-কাজ মসৃণকৈ চলাৰ পথত হেঙাৰৰ সৃষ্টি কৰা আন এটা সমস্যা হ'ল দলত্যাগৰ সমস্যা। এটা সময়ত দেশত দলত্যাগৰ সমস্যাই ৰাজনৈতিক অস্থিৰতাৰ মাত্ৰা বহুখিনি বৃদ্ধি কৰিছিল। সেয়েহে ৰাজনৈতিক দলত্যাগৰ প্ৰৱণতাটো ৰোধ কৰিবলৈ সংসদে ১৯৮৫ চনত ৫২তম সংবিধান সংশোধনী আইনখন গৃহীত কৰিছিল। এই দলত্যাগ বিৰোধী আইন অনুসৰি যদি কোনো

এটা বিধায়িনী দলৰ কোনো সদস্যই স্ব-ইচ্ছাই নিজ দল ত্যাগ কৰিব খোজে নাইবা দলৰ হুইপ (whip) অমান্য কৰি ইয়াৰ বিপক্ষে ভোট দিয়ে, তেন্তে তেওঁ সংসদ নাইবা বিধানসভা (যিখনৰ সদস্য) ৰ সদস্য পদ হেৰুৱাব। দলত্যাগ বিৰোধী আইনে মানি লোৱা এটা ব্যতিক্ৰম হ'ল, যদি কোনো দলৰ এক তৃতীয়াংশ সদস্যই দলত্যাগ কৰে তেন্তে ইয়াক দলত বিভাজন ঘটা বুলি ধৰি লোৱা হ'ব আৰু এই ঘটনাটোক দলত্যাগ বিৰোধী আইনে সামৰি নল'ব। এই সুবিধাৰ সুযোগ লৈ বহুতো ৰাজনীতিকে ৰাজনৈতিক কাৰচাজিৰ আশ্ৰয় লৈ নিজাকৈ ৰাজনৈতিক দল গঠন কৰিবলৈ ল'লে। যেনে, চন্দ্ৰশেখৰে নিজৰ সমৰ্থকসকলক লৈ এটা পৃথক ৰাজনৈতিক দল গঠন কৰাৰ লগে লগে ভি. পি. সিং চৰকাৰৰ পতন ঘটিছিল।

- **অযোগ্য প্ৰাৰ্থী নিৰ্বাচনঃ** জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণ ভাষা, অঞ্চল আদিৰ দৰে পৰম্পৰাগত আনুগত্যৰ আধাৰত আমাৰ দেশৰ এক শ্ৰেণীৰ ভোটাৰক প্ৰভাৱিত কৰাৰ চেষ্টা চলোৱা হয়। এই ভোটাৰসকলে তেনেবোৰ দিশ চায়েই কোনো প্ৰাৰ্থীক ভোট দিয়ে। ইয়াৰ পৰিণাম স্বৰূপে প্ৰায়েই সন্দেহজনক বিশ্বাসযোগ্যতাৰ আৰু অযোগ্য প্ৰাৰ্থী বিধায়িনী প্ৰাধিকৰণবোৰলৈ নিৰ্বাচিত হয়। এনেদৰে নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিৰ ৰাজহুৱা জীৱনৰ মহৎ ন্যায়নিষ্ঠতাত কোনো বিশ্বাস অথবা সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ প্ৰতি কোনো পৰম্পৰাগত আস্থা নাথাকিবও পাৰে।

- **ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ ভৱিষ্যত**

  তলত ভাৰতৰ সংসদীয় গণতন্ত্ৰ সফল কৰি তোলাত অৰিহণা আগবঢ়োৱা আৰু ভৱিষ্যতেও ব্যৱস্থাটো চলি থাকিব বুলি আশাৰ সঞ্চাৰ কৰা কাৰক কেইটামানৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ল ঃ

  - **গণতান্ত্ৰিক প্ৰমূল্যত থকা বিশ্বাস ঃ** ভাৰতৰ নাগৰিকৰ গণতান্ত্ৰিক প্ৰমূল্যবোৰৰ প্ৰতি গভীৰ বিশ্বাস আছে। ১৯৫১-৫২ চনৰ পৰা আৰম্ভ কৰি আজিলৈকে দেশখনত নিয়মীয়াকৈ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈ আহিছে। কেৱল জৰুৰী অৱস্থা জাপি দিয়াৰ সময়ত ১৯৭৫-৭৭ চনৰ কালছোৱাত এই নিয়মৰ কিছু হেৰফেৰ হৈছিল। ভাৰতীয় ভোটদাতা সকলে সময়ে সময়ে যথেষ্ট পৰিপক্কতাৰ পৰিচয় দি দেশৰ চৰকাৰখন নাগৰিকৰ প্ৰতি দায়ৱদ্ধ হৈ থকাটো সুনিশ্চিত কৰিছে। নাগৰিকৰ পৰিপক্কতাই চৰকাৰখনক গণতান্ত্ৰিক প্ৰমূল্য আৰু সংসদীয় শাসনৰ পৰম্পৰাৰ প্ৰতিও দায়ৱদ্ধ কৰি ৰাখিছে। ১৯৭৭ চনত নিৰ্বাচনৰ জৰিয়তে দেশৰ নাগৰিকে কংগ্ৰেছ দলক স্বেচ্ছাচাৰীভাৱে জৰুৰী অৱস্থা ঘোষণা কৰাৰ দোষত ক্ষমতাচ্যুত কৰিছিল। অৰ্থাৎ, ভাৰতৰ নাগৰিকে সদায়েই যাতে দেশৰ শাসন এক সাংবিধানিক চৰকাৰৰ হাতত ন্যস্ত থাকে তাৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি আহিছে। নাগৰিকৰ সচেতনতাৰ বাবেই ভাৰতৰ চৰকাৰে সাধাৰণভাৱে হলেও মানুহৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু স্বাৰ্থৰ প্ৰতি মনোযোগ দি আছে।

- **মুক্ত আৰু নিকা নিৰ্বাচন ঃ** সংসদীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ভেটি হ'ল মুক্ত আৰু নিকা নিৰ্বাচন। ভাৰতৰ নিৰ্বাচন আয়োগ হ'ল এক স্বতন্ত্ৰ সাংবিধানিক অভিকৰণ। আয়োগৰ হাতত সমগ্ৰ দেশৰে বিভিন্ন নিৰ্বাচন সুকলমে অনুষ্ঠিত কৰাৰ দায়িত্ব ন্যস্ত কৰা হৈছে। নিৰ্বাচন আয়োগে এতিয়ালৈকে মুক্ত আৰু নিকা উপায়েৰে ১৬ টা সাধাৰণ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত কৰিছে। ইয়াৰ ফলত ভোটাৰ সকলে কোনো ধৰণৰ ভয়-শংকা নথকাকৈ নিজ নিজ পছন্দৰ প্ৰাৰ্থীক ভোট দিয়াৰ সুযোগ পাইছে। এনে মুক্ত আৰু নিকা নিৰ্বাচনে ভাৰতীয় গণতন্ত্ৰৰ ভেটিটো সুদৃঢ় কৰি তুলিছে আৰু সাধাৰণভাৱে নাগৰিকৰ মনত ৰাজনৈতিক সচেতনতা গঢ়ি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে।
- **স্বতন্ত্ৰ ন্যায়পালিকা ঃ** ভাৰতীয় সংবিধানে দেশখনত এটা স্বতন্ত্ৰ ন্যায়পালিকা স্থাপন কৰিছে। ন্যায়পালিকাই সকলো ধৰণৰ সাংবিধানিক গোচৰ নিষ্পত্তি কৰে আৰু নাগৰিকৰ মৌলিক অধিকাৰক সুৰক্ষা প্ৰদান কৰে। ন্যায়পালিকাই দেশত এখন সাংবিধানিক চৰকাৰে কাম-কাজ চলাব বুলি নিশ্চিতি প্ৰদান কৰে। ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ে ইন্দিৰা নেহৰু গান্ধী বনাম ৰাজ নাৰাঈন গোচৰ আৰু মিনার্ভা মিল গোচৰৰ ৰায়দানত সংবিধানৰ এক মৌলিক বৈশিষ্ট্য ৰূপে দেশত সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰ থাকিব বুলি স্পষ্ট কৰি দিছে। ১৯৭৩ চনৰ কেশবানন্দ ভাৰতী বনাম কেৰালা ৰাজ্য গোচৰত উচ্চতম ন্যায়ালয়ে সংবিধানৰ 'মৌলিক সংৰচনা'ৰ ৰূপৰেখা কেনে তাৰ বিৱৰণ দি কৈছিল যে দেশত এক গণতান্ত্ৰিক প্ৰকৃতিৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন হ'ল এই 'মূল গাঁথনি'ৰ এক অবিচ্ছেদ্য উপাদান।
- **ৰাজনৈতিক বিকেন্দ্ৰীকৰণ ঃ** সংবিধানৰ ৭৩ তম আৰু ৭৪তম সংশোধনী আইনৰ জৰিয়তে ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক সংৰচনাটোক এক বিকেন্দ্ৰীকৃত ৰূপ দি দেশৰ গ্ৰামাঞ্চলত পঞ্চায়তীৰাজ অনুষ্ঠান আৰু নগৰ অঞ্চলত পৌৰ নিগম তথা নগৰ সমিতি সমূহ গঠন কৰা হৈছে। এই বিকেন্দ্ৰীকৃত গ্ৰাম্য আৰু নগৰীয়া স্থানীয় স্ব-শাসন চলাব পৰা অভিকৰণবোৰে স্থানীয় সমস্যাবোৰৰ ব্যৱস্থাপনাত অধিক সক্ৰিয় ভূমিকা পালন কৰিব পৰাকৈ নাগৰিকৰ অংশগ্ৰহণ সম্ভৱ কৰি তুলিছে। গাওঁ পৰ্যায়ত গ্ৰাম পঞ্চায়তবোৰে সংসদৰ ভূমিকা লয়। অৰ্থাৎ, ৰাজনৈতিক বিকেন্দ্ৰীকৰণে নাগৰিকক স্থানীয় পৰ্যায়ত প্ৰয়োজনীয় প্ৰশাসনীয় প্ৰশিক্ষণ লাভ কৰাত সহায় কৰে। তৃণমূল পৰ্যায়ত গণতান্ত্ৰিক অংশগ্ৰহণে ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ ভেটি সুদৃঢ় কৰি তোলাত অৰিহণা যোগাইছে।
- **সংবাদ মাধ্যমৰ স্বাধীনতা ঃ** ভাৰতীয় গণতন্ত্ৰৰ এক মাইলৰ খুঁটি হ'ল সংবাদ মাধ্যমৰ স্বাধীনতা। ভাৰতীয় গণতন্ত্ৰৰ সফল কাৰ্যৰূপায়ণত ছপা অথবা বৈদ্যুতিক দুয়ো ধৰণৰ মুক্তি সংবাদ মাধ্যমৰ উপস্থিতিয়ে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। সংবাদ মাধ্যমে সময়ে সময়ে নাগৰিকৰ উদ্বিগ্নতা আৰু দাবীবোৰ নিভাঁজ ৰূপত উত্থাপন কৰি তথা এনে উদ্বিগ্নতা আৰু দাবীবোৰ চৰকাৰৰ কাণত পেলাই আহিছে। চৰকাৰে সংবাদ

মাধ্যমৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত সংবাদ আৰু দৃষ্টিভংগীবোৰ সম্পৰ্কে সচেতন হৈ ৰয়। বহুতো গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয় সংবাদ মাধ্যমৰ দ্বাৰা পৰিৱেশিত হোৱাৰ পাচত নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধিসকলে সেয়া সংসদ আৰু বিধান সভাৰ মজিয়াত উত্থাপন কৰা দেখা যায়।

- **বহুদলীয় ব্যৱস্থা ঃ** ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ আন এক বৈশিষ্ট্য হ'ল এক বহুদলীয় ব্যৱস্থাৰ অস্তিত্ব। ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু আঞ্চলিক পৰ্যায়ত বহুতো ৰাজনৈতিক দল থকা বাবে দেশখনত সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰখনে সুস্থভাৱে কাৰ্যসম্পাদন কৰি যাব পাৰিছে। চৰকাৰ আৰু শাসনাধিষ্ঠিত দলৰ যিকোনো আসোঁৱাহ বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দলে আঙুলিয়াই দেখুৱায়। এই দলবোৰে সংসদীয় আৰু ৰাজ্যিক বিধান সভাৰ নিৰ্বাচনৰ সময়ত নাগৰিকক বিকল্প পছন্দৰ সুযোগ দিয়ে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৮ ঃ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ ফলপ্ৰসূ কাৰ্যৰূপায়ণত অন্তৰায়ৰ সৃষ্টি কৰা যিকোনো দুটা কাৰক ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৯ ঃ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰ সফল কৰি তোলাত অৱিহণা আগবঢ়োৱা যিকোনো দুটা কাৰক ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

১৫.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ভাৰতত আধুনিক সংসদীয় অনুষ্ঠানৰ বীজ ৰোপণ কৰোঁতা হ'ল বৃটিছসকল। ভাৰতৰ প্ৰশাসনিক কাম-কাজ সুচাৰুৰূপে চলাই নিবলৈ বৃটিছ সংসদে সময়ে সময়ে বিভিন্ন আইন গৃহীত কৰিছিল। এই আইনবোৰে ভাৰতত সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰ গঠনৰ উপাদানবোৰৰ প্ৰচলন ঘটাইছিল।
- ঔপনিৱেশিক শাসন চলি থকা যুগত বৃটিছ সংসদে গৃহীত কৰা আইন কেইখনমান হ'ল ১৮৩৩ চনৰ চাৰ্টাৰ (চনদ) আইন, ১৮৫৮ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইন, ১৮৬১ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইন, ১৮৯২ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইন, ১৯০৯ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইন (ম'র্লে-মিণ্ট' সংস্কাৰ), ১৯১৯ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইন আৰু ১৯৩৫ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইন।
- ভাৰতৰ সংবিধানৰ প্ৰস্তাৱনাত ভাৰতক এখন গণতান্ত্ৰিক গণৰাজ্য বুলি কোৱা হৈছে। সংবিধানৰ অধীনত ভাৰতক এখন গণতান্ত্ৰিক ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ দায়ৱদ্ধ

ৰাষ্ট্ৰ বুলিও কোৱা হৈছে। এই লক্ষ্যত উপনীত হ'বলৈ বাছি লোৱা ব্যৱস্থাটো হ'ল দেশত সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰ গঠন কৰা। অৰ্থাৎ, সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ নীতি হ'ল ভাৰতীয় সংবিধানৰ এটা মৌলিক বৈশিষ্ট্য।

- ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰ স্থাপন হোৱাৰ পাচত নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত কৰাৰ প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ হ'ল। কোনো এক নিৰ্দিষ্ট সমষ্টিত সৰ্বাধিক ভোট লাভ কৰা প্ৰাৰ্থীগৰাকী জনপ্ৰতিনিধিৰূপে নিৰ্বাচিত হয়। ১৯৫১-৫২ চনত ভাৰতত প্ৰথমবাৰ লোকসভা নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হোৱাৰ পাচত নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ ব্যৱধানত সাধাৰণ নিৰ্বাচন পাতি আহিছে। বৰ্তমানলৈ দেশত ১৬ বাৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈছে।
- ১৯৫২, ১৯৫৭ আৰু ১৯৬২ চনত অনুষ্ঠিত সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ দ্বাৰা গঠিত লোকসভা তিনিখনে নিজ নিজ পাঁচবছৰীয়া কাৰ্যকাল সম্পূৰ্ণ কৰিছিল। ১৯৭৭ চনৰ ষষ্ঠ লোকসভা নিৰ্বাচনৰ অন্তত কেন্দ্ৰত প্ৰথমখন অ-কংগ্ৰেছী চৰকাৰ ক্ষমতালৈ আহিছিল। বহুকেইটা দলে একগোট হৈ জনতা দল নাম লৈ চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। কিন্তু কাৰ্যকাল সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ আগতেই ষষ্ঠ লোকসভা ভংগ কৰা হৈছিল।
- নৱম লোকসভাৰ কাৰ্যকালত ডেঢ় বছৰৰ ভিতৰত দুখন সংখ্যালঘু চৰকাৰ গঠন হৈছিল। একেদৰে, ১৯৯১ চনৰ জুন মাহত দশম লোকসভা নিৰ্বাচনৰ অন্তত আন এখন সংখ্যালঘু চৰকাৰ ক্ষমতালৈ আহিছিল। ১৯৯৬ চনৰ নিৰ্বাচনৰ পাচত দেশত এখন ওলমা সংসদৰ সৃষ্টি হৈছিল। বিভিন্ন ৰাজনৈতিক দলে গঠন কৰা মিত্ৰজোঁটবোৰ অস্থিৰ প্ৰকৃতিৰ আছিল আৰু এবছৰত দেশত তিনিবাৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী সলনি হৈছিল।
- ১৯৯৯ চনত ভাৰতীয় জনতা পাটিৰ নেতৃত্বত ৰাষ্ট্ৰীয় গণতান্ত্ৰিক ম'চা (NDA) ই চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। এইখন কাৰ্যকাল সম্পূৰ্ণ কৰা প্ৰথমখন মিত্ৰজোঁটৰ চৰকাৰ আছিল। ২০০৪ চনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ পাচত সংযুক্ত প্ৰগতিশীল ম'চা (UAA) ই চৰকাৰ গঠন কৰিছিল। ২০০৯ চনৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ পাচত পুনৰ (UPA) ক্ষমতালৈ আহিছিল।
- ২০১৪ চনত দেশৰ ষষ্ঠদশ লোকসভা নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈছিল। এই নিৰ্বাচনত ভাৰতীয় জনতা পাৰ্টিয়ে নিৰংকুশ সংখ্যাগৰিষ্ঠতা লাভ কৰিছিল। নৰেন্দ্ৰ মোডীৰ নেতৃত্বত ৰাষ্ট্ৰীয় গণতান্ত্ৰিক ম'চাই (NDA) চৰকাৰ গঠন কৰিছিল।
- ভাৰতত সংসদীয় পদ্ধতিৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ফলপ্ৰসূ কাৰ্যৰূপায়ণত বাধা দিয়া কেইটামান কাৰক হ'ল ঃ ভোট বেংক ৰাজনীতি, সামূহিক দায়িত্বশীল মনোভাৱৰ অভাৱ, সংসদীয় বিধি- বিধানৰ উলংঘা, প্ৰভাৱশালী বিৰোধী পক্ষ এটাৰ অভাৱ, অধ্যাদেশ প্ৰস্তুত কৰিব পৰা ক্ষমতাৰ সঘন প্ৰয়োগ, সাময়িক ক্ষমতাৰ অধিকাৰীসকলে প্ৰণয়ন কৰা বিধি-বিধানৰ ওপৰত ফলপ্ৰসূ নিয়ন্ত্ৰণৰ অভাৱ, দলত্যাগৰ সমস্যা আৰু অযোগ্য প্ৰাৰ্থী নিৰ্বাচন।
- ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰ সফল কৰি তোলাত অৰিহণা আগবঢ়োৱা কাৰক কেইটামান হ'ল ঃ গণতান্ত্ৰিক প্ৰমূল্যত থকা বিশ্বাস, মুক্ত আৰু নিকা নিৰ্বাচন; স্বতন্ত্ৰ ন্যায়পালিকা, ৰাজনৈতিক বিকেন্দ্ৰীকৰণ, সংবাদ মাধ্যমৰ স্বাধীনতা আৰু বহুদলীয় ব্যৱস্থা।

১৫.৭ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্ৰন্থ ঃ

১) গগৈ, অধ্যাপক পুৰন্দৰ ২০০০ ।*ভাৰতৰ প্ৰশাসন আৰু ৰাজনীতি*। গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

২) শৰ্মা, দুৰ্গা কান্ত , ৰফিক, জামান আৰু শৰ্মা ,ড° পূৰবী ২০০৫ । *স্নাতক মহলাৰ ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা— এক আলোকপাত* । গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপ'।

৩) পাল, ড° কৃপেশ চন্দ্ৰ আৰু নায়ক, প্ৰতুল চন্দ্ৰ ২০১১ ।*স্নাতক মহলাৰ ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা*। গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্ৰকাশন।

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

1) Chander, Prakash.(2000). *Indian Government and Politics*. New Delhi : Cosmos Bookhive Pvt. Ltd.

2) Ghai, K.K.(2007). *Indian Government and Politics*.New Delhi: Kalyani Publishers.

3) Kapur, Anup Chand and Misra, K.K. (2006). *Select Constitutions*.New Delhi : S. Chand and Company.

4) Pylee, M,V. (2006). *Constitutional Government in India.* New Delhi:S. Chand and Company.

১৫.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৮৩৩ চনৰ চাৰ্টাৰ (চনদ) আইনে।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ল'ৰ্ড কেনিঙে।

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৮৯২ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইনে।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯১৯ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনে।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সংৰক্ষিত আৰু হস্তান্তাৰিত প্ৰজা।

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ১৯৮০ চনত।

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ২০১৪ চনত।

৮ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (i) অধ্যাদেশ প্ৰস্তুত কৰিব পৰা ক্ষমতা সঘন প্ৰয়োগ ঃ প্ৰায়েই দেখা যায় যে কাৰ্যবাহীসকলে যথেষ্ট সঘনাই অধ্যাদেশ প্ৰস্তুত কৰা ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰে। ভাৰতীয়

সংবিধানৰ প্ৰণেতাসকলে সংসদৰ অধিৱেশন নবহা সময়ত প্ৰয়োজনীয় আইন প্ৰস্তুত কৰিব পৰাকৈ কেৱল ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰপতিৰ হাততহে অধ্যাদেশ জাৰি কৰিব পৰা ক্ষমতা ন্যস্ত কৰিছিল। কিন্তু, ব্যৱহাৰিক পৰ্যবেক্ষণৰ পৰা গম পোৱা গৈছে যে প্ৰায়েই অধ্যাদেশবোৰ সংসদৰ অধিৱেশন আৰম্ভ হোৱাৰ প্ৰাক্ মূহুৰ্তত নাইবা অধিৱেশন চলি থকা সময়তেই জাৰি কৰা হয়। এটা উদাহৰণ লোৱা যাওক, ১৯৭৪ চনত চৰকাৰে আভ্যন্তৰীণ সুৰক্ষা তদাৰক আইন (MISA)ৰ অধীনত গ্ৰেপ্তাৰ কৰা ব্যক্তিৰ অধিকাৰ সাময়িকভাৱে বাতিল কৰি সংসদৰ অধিৱেশন চলি থকা সময়তে এখন অধ্যাদেশ জাৰি কৰিছিল। ইয়াৰ ফলত গ্ৰেপ্তাৰ কৰা লোকসকলে নিজৰ মৌলিক অধিকাৰ ৰক্ষাৰ বাবে আদালতৰ কায চাপিব নোৱাৰিছিল। চৰকাৰক এই কাৰ্যক লোকসভাৰ অধ্যক্ষই কঠোৰ ভাষাৰে সমালোচনা কৰিছিল। কিন্তু সমালোচনা সত্ত্বেও ৰাষ্ট্ৰীয় আৰু ৰাজ্যিক দুয়োটা পৰ্যায়তে সংকীৰ্ণ ৰাজনৈতিক স্বাৰ্থ পূৰণৰ বাবে অধ্যাদেশ প্ৰস্তুত কৰাৰ ক্ষমতাটো কাৰ্যবাহীসকলে সঘনাই ব্যৱহাৰ কৰিয়েই আছে। এই কাৰ্যই সংসদীয় অনুষ্ঠানবোৰৰ কৰ্তৃত্বক উপেক্ষা কৰে।

(ii) সাময়িক ক্ষমতাৰ অধিকাৰীসকলে প্ৰণয়ন কৰা বিধি-বিধানৰ ওপৰত ফলপ্ৰসূ নিয়ন্ত্ৰণৰ অভাৱ ঃ অন্য বহুতো গণতান্ত্ৰিক দেশৰ দৰে ভাৰততো সংসদ আৰু বিধান সভাবোৰে যিকোনো আইন নাইবা বিধিৰ এক বহল ৰূপৰেখাহে গৃহিত কৰে। এনে আইন নাইবা বিধিৰ সৈতে সংলগ্ন কৰিবলগীয়া প্ৰয়োজনীয় নীতি নিৰ্দেশনাবোৰ কাৰ্যবাহীসকলে যুগুত কৰে। কাৰ্যবাহীসকলে চূড়ান্ত ৰূপ দিয়া এই নীতি-নিৰ্দেশনাবোৰ সদায়েই সংসদ নাইবা বিধান সভাত দাখিল কৰা নহয়। ইয়াৰ ফলত প্ৰকৃত বিধায়িনী অনুষ্ঠানবোৰৰ স্থিতি দুৰ্বল হৈ পৰে আৰু কাৰ্যবাহীৰ ক্ষমতা বৃদ্ধি পায়।

৯ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (i) মুক্ত আৰু নিকা নিৰ্বাচন ঃ সংসদীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ ভেটি হ'ল মুক্ত আৰু নিকা নিৰ্বাচন। ভাৰতৰ নিৰ্বাচন আয়োগ হ'ল এক স্বতন্ত্ৰ সাংবিধানিক অভিকৰণ। আয়োগৰ হাতত সমগ্ৰ দেশৰে বিভিন্ন নিৰ্বাচন সুকলমে অনুষ্ঠিত কৰাৰ দায়িত্ব ন্যস্ত কৰা হৈছে। নিৰ্বাচন আয়োগে এতিয়ালৈকে মুক্ত আৰু নিকা উপায়েৰে ১৬ টা সাধাৰণ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত কৰিছে। ইয়াৰ ফলত ভোটাৰ সকলে কোনো ধৰণৰ ভয়-শংকা নথকাকৈ নিজ নিজ পছন্দৰ প্ৰাৰ্থীক ভোট দিয়াৰ সুযোগ পাইছে। এনে মুক্ত আৰু নিকা নিৰ্বাচনে ভাৰতীয় গণতন্ত্ৰৰ ভেটিটো সুদৃঢ় কৰি তুলিছে আৰু সাধাৰণভাৱে নাগৰিকৰ মনত ৰাজনৈতিক সচেতনতা গঢ়ি তুলিবলৈ সক্ষম হৈছে।

(ii) স্বতন্ত্ৰ ন্যায়পালিকা ঃ ভাৰতীয় সংবিধানে দেশখনত এটা স্বতন্ত্ৰ ন্যায়পালিকা স্থাপন কৰিছে। ন্যায়পালিকাই সকলো ধৰণৰ সাংবিধানিক গোচৰ নিষ্পত্তি কৰে আৰু নাগৰিকৰ মৌলিক অধিকাৰক সুৰক্ষা প্ৰদান কৰে। ন্যায়পালিকাই দেশত এখন সাংবিধানিক চৰকাৰে কাম-কাজ চলাব বুলি নিশ্চিতি প্ৰদান কৰে। ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ে ইন্দিৰা

নেহৰু গান্ধী বনাম ৰাজ নাৰাঈন গোচৰ আৰু মিনার্ভা মিল গোচৰৰ ৰায়দানত সংবিধানৰ এক মৌলিক বৈশিষ্ট্য ৰূপে দেশত সংসদীয় পদ্ধতিৰ চৰকাৰ থাকিব বুলি স্পষ্ট কৰি দিছে। ১৯৭৩ চনৰ কেশ ৰানন্দ ভাৰতী বনাম কেৰালা ৰাজ্য গোচৰত উচ্চতম ন্যায়ালয়ে সংবিধানৰ 'মূল গাঁথনি'ৰ ৰূপৰেখা কেনে তাৰ বিৱৰণ দি কৈছিল যে দেশত এক গণতান্ত্ৰিক প্ৰকৃতিৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থাৰ প্ৰচলন হ'ল এই 'মূল গাঁথনি'ৰ এক অবিচ্ছেদ্য উপাদান।

১৫.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন ঃ

প্ৰশ্ন ১ ঃ ১৯১৯ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনৰ দ্বাৰা বিভাজিত বিষয়ৰ শ্ৰেণী দুটা কি কি?

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৯৩৫ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনৰ অধীনত কেন্দ্ৰীয় ভাৱে গঠিত বিধান সভা দুখনৰ নাম কি?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ কোন চনত প্ৰথম সাধাৰণ লোকসভা নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত হৈছিল?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰ সফল কৰি তোলাত অৱদান আগবঢ়োৱা যিকোনো দুটা কাৰক উল্লেখ কৰক।

(খ) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ভাৰতত সংসদীয় পদ্ধতিৰ ৰাজনৈতিক বৰস্থাৰ সূচনাকাৰী ১৮৯২ চনৰ ভাৰতীয় পৰিষদ আইনখনৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ আধাৰ হিচাপে সংবিধানৰ ভূমিকা ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ ফলপ্ৰসূ কাৰ্যৰূপায়ণত বাধাৰ সৃষ্টি কৰা কাৰকবোৰৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ ১৯১৯ চনৰ ভাৰত চৰকাৰ আইনখনৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।

(গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন ঃ (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ ভাৰতত সংসদীয় চৰকাৰৰ পৃষ্ঠ ভূমি সম্পৰ্কে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ ১৯৫১-৫২ চনৰ পৰা বৰ্তমানলৈকে ভাৰতৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ ইতিহাস বৰ্ণনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ ভাৰতত সংসদীয় গণতন্ত্ৰৰ সফলতাত অৰিহণা আগবঢ়োৱা কাৰকসমূহ ব্যাখ্যা কৰক।

*** ***** ***

প্রসঙ্গ পুথি

কিতাপ ঃ

১) Basu, D.D. (2009). Introduction to the Constitution of India. New Delhi : Prentice Hall of India.

২) Brass, Paul R. (1997). The Politics of India Since Independence. New Delhi: Cambridge University Press.

৩) Chander, Prakash(2000). Indian Government and Politics. Cosmos Bookhive Pvt. Ltd.

৪) Ghai, K.K.(2007). Indian Government and Politics. New Delhi: Kalyani Publishers.

৫) Kapur, Anup Chand & Misra, K.K. (2006). Select Constitutions. New Delhi: S. Chand and Company.

৬) Pylee, M.V. (2006). Constitutional Government in India. New Delhi: S.Chand and Company.

অসমীয়া কিতাপ ঃ

১) গগৈ, অধ্যাপক পুৰন্দৰ ২০০০। *ভাৰতৰ প্ৰশাসন আৰু ৰাজনীতি*। গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

২) শৰ্মা, দুৰ্গা কান্ত , ৰফিক, জামান আৰু শৰ্মা, ড° পূৰবী ২০০৫। *স্নাতক মহলাৰ ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা— এক আলোকপাত* । গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপ'।

৩) পাল, ড° কৃপেশ চন্দ্ৰ আৰু নায়ক, প্ৰতুল চন্দ্ৰ ২০১১। *স্নাতক মহলাৰ ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা*। গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্ৰকাশন।

কাকতৰ নাম ঃ
পাঠ্যবিষয়ৰ কোড (সাংকেতিক সংখ্যা) ঃ

আভ্যন্তৰীণ গুণগত আশ্বাসন কেন্দ্ৰ (CIQA)

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

নগৰ কাৰ্যালয়, হাউছফেড চৌহদ, গুৱাহাটী-০৬

পাঠ্যবিষয় সন্দর্ভত শিক্ষার্থীৰ সঁহাৰি

প্ৰিয় শিক্ষার্থী,

ওপৰত উল্লেখ কৰা পাঠ্যবিষয়টোৰ সন্দর্ভত আপোনাৰ বহুমূলীয়া মতামত আৰু মন্তব্য বিচৰা হৈছে। আপোনাৰ সঁহাৰিয়ে আমাক ভৱিষ্যৎ স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰৰ মান উন্নত কৰাত সহায় কৰিব। অনুগ্ৰহ কৰি তলৰ প্ৰবিৱৰণবোৰৰ বিপৰীতে আপোনাৰ মতামত উপযুক্তভাৱে প্ৰতিফলিত কৰা বিকল্পটোত চিন দিয়ক। মন্তব্যৰ সৈতে সম্পূৰ্ণ সঁহাৰি জনোৱাৰ পাছত পৃষ্ঠাটো ফালি তলৰ ঠিকনাত ডাকযোগে প্ৰেৰণ কৰে যেন।

সঞ্চালক,

আভ্যন্তৰীণ গুণগত আশ্বাসন কেন্দ্ৰ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়
হাউছফেড পৰিসৰ, দিশপুৰ, গুৱাহাটী-০৬
ই-মেইল ঠিকনা ঃ ciqa@kkhsou.in

১) পাঠ্যবিষয়ৰ অন্তর্ভুক্ত অধ্যায়বোৰ পঢ়িবলৈ আপুনি আনুমানিকভাৱে কিমান ঘণ্টা ব্যয় কৰিলে? ☐☐☐

২) খণ্ডটো অধ্যয়ন কৰাৰ অন্তত তলৰ প্ৰবিৱৰণবোৰ সন্দর্ভত আপোনাৰ মতামত ব্যাখ্যা কৰক (✓ চিন দিয়ক)

ক্ৰমাংক	প্ৰবিৱৰণ	দৃঢ়ভাৱে একমত	একমত	একমতো নহয় অসন্মতো নহয়	অসন্মত	দৃঢ়ভাৱে অসন্মত
i)	পাঠ্যবিষয়ৰ স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰে প্ৰতিটো অধ্যায়ৰ আৰম্ভণিতে ধাৰ্য কৰি লোৱা শিকন উদ্দেশ্যবোৰ পূৰণ কৰিব পাৰিছে					
ii)	স্ব-শিকন সামগ্ৰীত সন্নিৱিষ্ট অধ্যায়বোৰে মোৰ শৈক্ষিক প্ৰয়োজনীয়তা আৰু প্ৰত্যাশা পূৰণ কৰিব পাৰিছে					
iii)	অধ্যায় লেখক/লেখিকাসকলৰ পাঠ্যবিষয়ত সন্নিৱিষ্ট পাঠসমূহৰ উত্তম জ্ঞান আছে					
iv)	অধ্যায়বোৰত সন্নিৱিষ্ট পাঠবোৰৰ ভাষা আৰু বিষয়বস্তু মই সহজে বুজি পোৱা ধৰণে উপস্থাপন কৰা হৈছে					
v)	অধ্যায়বোৰত কাৰ্যকলাপত ভাগ ল'ব পৰাকৈ/অনুশীলনীত অংশগ্ৰহণ কৰিব পৰাকৈ পৰ্যাপ্ত সুযোগ আছে					
vi)	ধাৰণাবোৰ স্পষ্ট কৰিবলৈ পৰ্যাপ্ত চিত্ৰ (ৰেখাচিত্ৰ, তালিকা ইত্যাদি) সংলগ্ন কৰা হৈছে					
vii)	পাঠবোৰত সন্নিৱিষ্ট বিষয়বস্তুসমূহ চিত্তাকর্ষক, প্ৰাসংগিক আৰু শেহতীয়া তথ্যভিত্তিক					
viii)	'অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ' শিতানৰ প্ৰশ্নবোৰ যথেষ্ট উপযোগী					
ix)	'আৰ্হি প্ৰশ্ন' আৰু 'অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান' শিতান দুটাই মোক যথেষ্ট উপকৃত কৰিছে					

অতিৰিক্ত মন্তব্য (অনুগ্ৰহ কৰি মুকলিমূৰীয়াকৈ মতামত আগবঢ়াওক) ঃ

১) আপোনাৰ মতে স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰৰ কোনকেইটা দিশ সবাতোকৈ ফলপ্ৰসূ হৈছে?
_____
_____

২) স্ব-শিকন সামগ্ৰীবোৰৰ সামগ্ৰিক গুণ উন্নত কৰিবলৈ কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে কেনেধৰণৰ পৰিৱর্তন/উন্নতি সাধন কৰিব পাৰে বুলি আপুনি ভাবে?
_____
_____

প্ৰ-পত্ৰ পূৰাবলৈ সময় উলিওৱাৰ বাবে আপোনাক ধন্যবাদ জনালোঁ।